

به نام خدا

گامهای موفقیت در پرتو قرآن

گام اول: فکر

سید محمد صادق موحد

دانشکده فیزیک - دانشگاه شهید بهشتی

پژوهشکده نجوم - پژوهشگاه دانشهای بنیادی (IPM)

www.smovahed.ir

منابع

کتاب گامهای موفقیت در پرتو قرآن
اثر: دکتر محمدعلی انصاری

فهرست

- (۱) تعریف فکر و جایگاه آن در روایات
- (۲) فکر در پرتو آیات قرآن
- (۳) نتایج تفکر

مقدمه

- نقطه آغازین حیات انسانی و به بیانی دیگر حیات معقول بشری فکر و تفکر است
- فصل ممیز حیات انسانی از دیگر حیات ها تعقل و تفکر انسان است
- ویژگی اصلی حیات نباتی و زندگی گیاهی در قرآن رشد و نمو است. حیات حیوانی غریزه و حرکت و حیات انسانی تفکر و اندیشه است
- منطقیون یونان باستان تعریفی از انسان ارائه می کردند که *
الانسان حیوان ناطق * که مراد از نطق در اینجا قوه تفکر و ادراک است

تعریف فکر

- (۱) از امام محمد غزالی نقل است که:
حقیقت تفکر جستجو از علوم و دانستنی هایی است که برای او
حضوری نیستند بلکه دریافتن آنها حاجتمند توجه است و یا به
عبارتی دیگر تفکر طلب علم غیر بدیهی است
- (۲) فکر حرکت از مقدماتی که برای انسان معلوم است به سمت
چیزهایی است که نا معلوم هستند
- (۳) از ملاصدرا آمده است که فکر حرکتی از مقدمات برای رسیدن
به غایت ها است
- (۴) از بوعلی: فکرت حرکتی است مرنفس را در معانی برای طلب حد
وسط
- (۵) از عرفا نیز آمده است که تفکر نتیجه تذکر است

جایگاه تفکر در روایات

- از آنجا که مقصد اصلی سخن بحث در مورد تفکر از دیدگاه قرآن است بنابراین حتماً باید نگاهی نیز به روایات داشته باشیم
- از ثامن الحجج (ع) آمده که : از نظر من عبادت به زیادی نماز و روزه نیست بلکه عبادت تفکر در امر خداست (اصول کافی جلد ۲)
- پیامبر به حضرت علی (ع) گفت که : هنگامی که مردم می خواهند با راه های مختلف نیکوکاری احسان طاعات خدمات اجتماعی فردی جمعی و گروهی خودشان را به خداوند نزدیک کنند تو مسیرت را جدا کن و از طرق مختلف عقلی خودت را به خالق برسان و به او نزدیک شو در نتیجه تو در مراتب نزدیکی به خدا بر آنها پیشی خواهی گرفت
- امام صادق (ع) : بیشترین عبادتی که ابودر غفاری داشت تفکر و تحصیل دستاورد های فکری و به کار بستن آنها بود

آسیب های فقدان فکر

- (۱) ایجاد جهل مداری و استقامت بر نادانی
- (۲) عادت گرایی و قرار گرفتن در مسیر چرخه تکرار و روزمرگی
- (۳) سطحی پنداری و ظاهر بینی ظاهر انگاری

فکر و تعقل به مثابه شمشیری است که بر پیکر موارد بالا فرود می آید و آنها را متزلزل می نماید

تفاوت تفکر و عبادت

(۱) عبادات رسمی مثل نماز و روزه عاملی برای قرب الهی هستند یعنی طریقت دارد یعنی راه و وسیله ای برای معراج است. این فریضه مقصد نیست بلکه مسیر است برای قرب الهی.

- تزکیه و زکات دادن راهی برای کسب پاکی ها است پس عبادات راه هستند در حالی که تفکر مقصد است

(۲) عبادات اعمالی هستند که عموماً بر جوارح ما متکی است

فکر در پرتو قرآن

فکر عامل تمایز انسان : انفال

إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الصَّمُّ^۴ الْبُكْمُ^۵ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿۲۲﴾

قطعا بدترین جنبندگان نزد خدا کران و لالانی اند که نمی اندیشند (22)

حوزه تفکر از دید قرآن

در باب چه موضوعاتی باید تفکر کرد؟

(۱) نفس:

سوره روم

أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنفُسِهِمْ مَا خَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ لَكَافِرُونَ ﴿۸﴾

آیا در خودشان به تفکر نپرداخته اند خداوند آسمانها و زمین و آنچه را که میان آن دو است جز به حق و تا هنگامی معین نیافریده است و [با این همه] بسیاری از مردم لقای پروردگارشان را سخت منکرند (۸)

سوره ذاریات

وَفِي أَنفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿۲۱﴾

و در خود شما پس مگر نمی بینید (۲۱)

حوزه تفکر از دید قرآن

در باب چه موضوعاتی باید تفکر کرد؟

(۲) حقایق و وجود هستی

سوره انعام

وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَلَهُوَ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿32﴾

و زندگی دنیا جز بازی و سرگرمی نیست و قطعا سرای بازپسین برای کسانی که پرهیزگاری می کنند بهتر است آیا نمی اندیشید (32)

حوزه تفکر از دید قرآن

در باب چه موضوعاتی باید تفکر کرد؟

(۳) آفاق و طبیعت

سوره ال عمران

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَبْصَارِ ﴿190﴾

مسلمانان در آفرینش آسمانها و زمین و در پی یکدیگر آمدن شب و روز برای خردمندان نشانه هایی [قانع کننده] است (190)

سوره نحل

وَمَنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿67﴾

و از میوه درختان خرما و انگور باده مستی بخش و خوراکی نیکو برای خود می گیرید قطعا در این [ها] برای مردمی که تعقل می کنند نشانهای

است (67)

سوره طه

كُلُوا وَارْعَوْا أَنْعَامَكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَى ﴿٥٤﴾

بخورید و دامهایتان را بچرانید که قطعا در اینها برای خردمندان نشانه
هایی است (54)

در اینجا بیان می شود لاولی النهی که مقصود این است که قوه عقل
عالی ترین مهارتی است که انسان را از جست و خیزهای نابجا نگاه می
دارد

(۴) تاریخ بشر و تمدنها

سوره طه

أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِّنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِينِهِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَى ﴿128﴾

آیا برای هدایتشان کافی نبود که [ببینند] چه نسلها را پیش از آنان نابود کردیم که [اینک آنها] در سراهای ایشان راه می روند به راستی برای خردمندان در این [امر] نشانه هایی [عبرت انگیز] است (128)

سوره حج

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِن تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ ﴿46﴾

آیا در زمین گردش نکرده اند تا دلهایی داشته باشند که با آن بیندیشند یا گوشهایی که با آن بشنوند در حقیقت چشمها کور نیست لیکن دلهایی که در سینه هاست کور است (46)

(۵) حوزه شریعت

سوره بقره

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ
مِن نَّفْعِهِمَا وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ
تَتَفَكَّرُونَ ﴿219﴾

درباره شراب و قمار از تو می‌پرسند بگو در آن دوگناهی بزرگ و سودهایی
برای مردم است و [لی] گناهشان از سودشان بزرگتر است و از تو می
پرسند چه چیزی انفاق کنند بگو مازاد [بر نیازمندی خود] را این گونه
خداوند آیات [خود را] برای شما روشن می‌گرداند باشد که بیندیشید
(219)

سوره بقره

وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿179﴾

و برای شما در قصاص حیات و زندگی است ای صاحبان خرد شاید
تقوا پیشه کنید

نتایج تفکر

(ا) توحید

اولین نتیجه تفکر شناخت خداوند است

سوره ابراهیم

هَذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ وَلِيُنذِرُوا بِهِ وَيَعْلَمُوا أَنَّمَا هُوَ إِلَهٌُ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٥٢﴾

این (قرآن) پیام و ابلاغی است برای عموم مردم. تا همه به وسیله آن انداز شوند و بدانند او خدای یکتاست و تا صاحبان مغز و اندیشه پند گیرند

نتایج تفکر

(۲) شناخت وحی و آیات الهی
از دیگر نتایج تفکر شناخت خود آیات الهی است

سوره رعد
أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمَىٰ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿١٩﴾

پس آیا کسی که می داند آنچه از جانب پروردگارت به تو نازل شده
حقیقت دارد مانند کسی است که کوردل است تنها خردمندانند که عبرت
می گیرند (19)

نتایج تفکر

(۳) رغبت به عبادت و علم

سوره زمر

أَمَّنْ هُوَ قَانَتْ أُنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُو رَحْمَةَ رَبِّهِ قُلْ
هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ ﴿٩﴾

[آیا چنین کسی بهتر است] یا آن کسی که او در طول شب در سجده و
قیام اطاعت [خدا] می کند [و] از آخرت می ترسد و رحمت پروردگارش
را امید دارد بگو آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند
تنها خردمندانند که پند پذیرند (9)

نتایج تفکر

(۴) شناخت راههای زندگی و انتخاب احسن

سوره زمر

وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ أَنْ يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللَّهِ لَهُمُ الْبُشْرَى فَبَشِّرْ

عِبَادَ ﴿۱۷﴾

الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُولَئِكَ هُمْ

أُولُوا الْأَبَابِ ﴿۱۸﴾

و[لی] آنان که خود را از طاغوت به دور می دارند تا مبادا او را پرستند و به سوی خدا بازگشته اند آنان را مژده باد پس بشارت ده به آن بندگان من که (17)

به سخن گوش فرامی دهند و بهترین آن را پیروی می کنند اینانند که خدایشان راه نموده و اینانند همان خردمندان (18)

نتایج تفکر

(۵) مردم شناسی

سوره مائده

قُلْ لَا يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ أَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَفْلِحُونَ ﴿100﴾

بگو پلید و پاک یکسان نیستند هر چند کثرت پلید [ها] تو را به شگفت آورد
پس ای خردمندان از خدا پروا کنید باشد که رستگار شوید (100)

نتایج تفکر

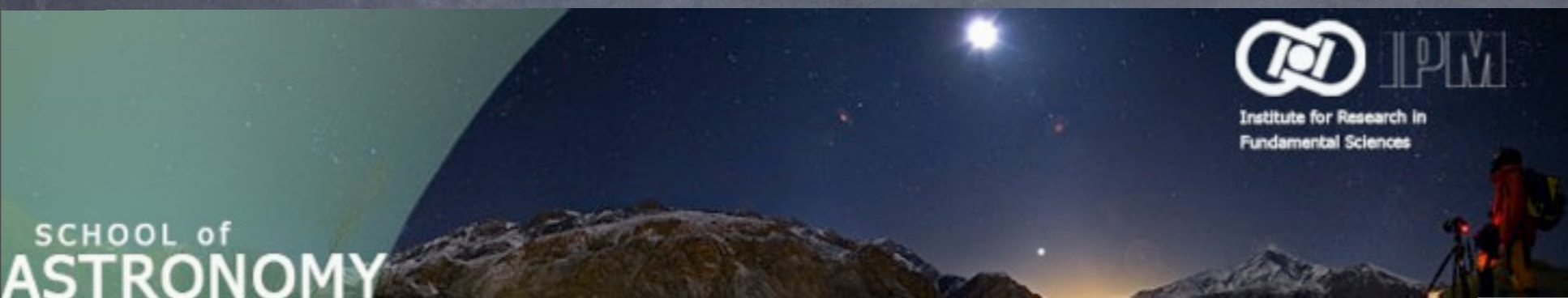
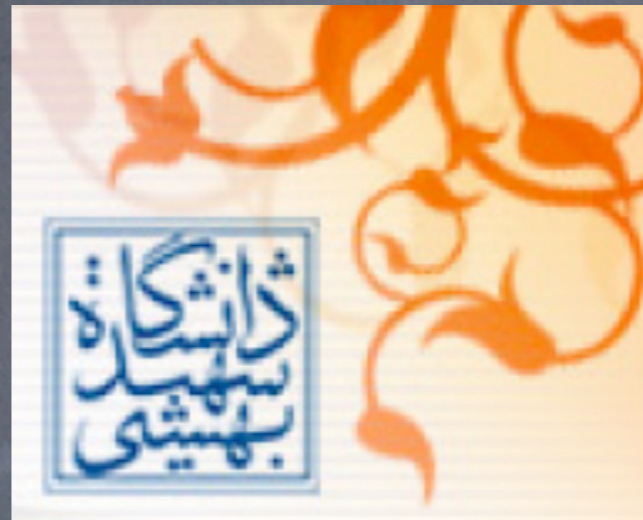
(۶) رسیدن به حکمت

معنی لغوی حکمت به معنای تثبیت و پایداری و استواری است

در لسان عرب لگامی که به سر اسب می اندازند تا با آن اسب را در مسیر برانند حکم می گویند
سوره بقره

يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا
أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿269﴾

(خدا) به هر کس که بخواهد حکمت می بخشد، و به هر کس حکمت داده شود، به یقین، خیری فراوان داده شده است؛ و جز خردمندان، کسی پند نمی گیرد. (269)

از توجه شما سپاسگزارم